

A VASÁRNAP MEGÜNNEPLÉSÉRŐL.

Vannak oly dolgok, melyeknek üdvös és hasznos volta felől senki sem táplál kétséget magában; de a melyeknek átvitele az életbe mégis csaknem legyőzhetetlen akadályokba ütközik. A múlt évben Németország napi kérdései és érdekharczai között egy olyan dolog vonta magára a közönség figyelmét, mely felől az egészségtan már régen tiszta és érthető tant állított az emberiség szeme elébe. A terhelő munka után megfelelő nyugalomra van szükség. S minél nagyobb a munka, annál nagyobbak, hosszabb idejűnek kell lenni a nyugalomnak is. Az erőnek, a munkáló tehetségnek pótló tartalékról kell hogy gondoskodjék. Ez az élet tantétele. Ezt látjuk a nagyító üveg alatt szemlélhető legvékonyabb vér-eren, mely összehúzódó erejét csak bizonyos ideig tarthatja meg s azután elernyed, de egy bizonyos idő múlva ismét ugy működik, miként előbb; ezt látjuk a tulterhelt gyermekeknél is, kik lehetnek bármily szorgalmasak, de ha nem tartanánk szünetet: figyelem, szorgalom, szóval minden elernyed. A testnek és léleknek nyugalomra van szüksége, különben kifárad. Az egészségtan nyugalmat kíván, annyi nyugalmat, a mennyi elégséges lesz arra, hogy a munkában elhasznált erély ujból kipótoltassék. S ezért az egészségtan is kívánja a vasárnap megünneplését. A vasárnapok megülvése felett két irányban foly a vita, t. i. egyházi és egészségtani irányban, melyek csak abban az egyben közelednek egymáshoz, hogy a szükséges kivételeket mindkettő elismeri s minden hivatásnak ugy egyéni, mint természetes szabadságát biztosítani igyekszik. Az egészségtant, hogy e tőrre is kiterjeszti figyelmét, tolakodással vádolni nem lehet, mert hisz a kérdésnek megvan ez az oldala is; s különben is a másikat is törekszik elősegíteni. S minthogy a vasárnap megünneplésének kérdése nálunk is többször felmerült s iparunk előhaladásával mindinkább égető kérdéssé fog válni: szedjük össze azt, mi Németországban a dolognak ellene áll, mert annak mi is hasznát vehetjük.

Minden üzletnemek között a kenyérsütők leginkább megérdemelnek, hogy munkájok vasárnap szüneteljen. De a népnek a szüség-

letét ki kell elégiteni. Vendéglőkben és restaurációkban a vasárnap a legterheesebb munka-nap; és hogyha az ide és tova hajhászott pin-czérnek fénymázos czipőjén a vér átesorogna is, még akkor sem remélhetni, hogy nyugalomban hagyják! Ki gondol továbbá arra, hogy az orvosok, gyógyszerészek és szülésznők vasárnap nyugodni szeretnének? Vajjon ezen a napon a rendőrt, vasuti, posta- és távirda-hivatalnokot, vagy éppen a katonákat is lehetne-nyugalomban hagyni? A valódi tudós valóban nyugszik vasárnapon, mert ilyenkor háborítatlanul végzi munkáját. De gondoljunk a hirdapokra. Melyik olvasó gondol arra, hogy a kiadó, szerkesztő, szedő, corrector, nyomdász, az összehajtogatató és a kihordónak is nyugalomra volna szüksége? — Egyik sem. E rövid vázlata a fentebbi dolgoknak könnyen meggyőz minket arról, hogy a vasárnapot megünnepelni senkinek sincs ellenére, sőt ez eszme iránt minden foglalkozásban jóindulattal visel- telnek. Ebben az értelemben felelt a német hadügyministera Generalis Synodus felszólítására a mult évben, t. i. gyakorlati menetek, ellen- őrző szemlék vasárnapokon nem tartatnak, csakis kivételes körülmények között. A kereskedelmi ministerium felelete is ilyenemű volt. Ő azt emelte ki, hogy a marhavásárok éppen azért nem tartatnak hétfő napon, mert ezekre olyan előkészületek szükségesek, melyek csakis az előtte való vasárnapokon intéztethetnek el; egyéb- iránt a helyi körülmények néha minden tekintetben kényszerítőleg lépnek fel és ilyenkor kényszerítő intézkedések soha sem oldhatták meg a nehézségeket. Különben hivatkozott az ipartörvény szigorú szabályaira, melyekben igen nagy gond van a munkaidő szabályozá- sára fordítva.

A vasárnapi munkaszünet ellen azonban Németországban több osztály nyilatkozott. Az iparosoknak központi küldöttjei a mult év október 6-án Kölnben kimondták, hogy a vasárnapi munkálkodás okvetetlenül szükséges, mert az iparnak sajátságos üzése technikai okokból is megszakítást nem tűrhet. A szükségletek szaporasága a készítmények sokaságát igényli. Azonban egyes esetekben a helyi rendőrség mindig tehet kivételeket; általános szabályt pedig felállítani nem lehet. Ez ellen azt szokták felhozni, hogy a vasárnapi munkálkodás éppen nem kikerülhetetlenül szükséges, mert nem min- den az ipar érdekében és előmeneteléért történik, és sok dolog visz- szavihető az iparosok kapcsására, és így általában jobban teszi bárki, ha elfogadja a vasárnapi munkaszünetet; mert hiszen ha ma- gára a munkára gondolunk, munkálni ugy is lehet, hogy ha az ember nem csak az izmait munkáltatja, hanem az eszét; így lehet a

vasárnapi nyugalmat arra használni, hogy az ember az elkészített munkát tisztogassa, osztályozza, megbecsülje, vagy összepakolja stb. stb. vagy éppen a hol technikai nehézségek miatt a munkát félbe nem lehet hagyni, ottan a munkás vasárnap kapjon felemelt munkabért. A nagyobb iparágaknál el lehetne fogadni azt a szabályt, hogy vasárnap ne legyen munka, de akkor munkabért sem kell követelni. Kisebb iparosoknál ha vasárnapi munkálkodás csak azért üzetnék, hogy általa több anyag gyártassék és több készlet halmozassék fel, az ilyen irány nem igazolja a vasárnapi munkálkodást. A meiningeni kereskedelmi és iparkamara határozottan ellene nyilatkozott annak, hogy a vasárnapi munkálkodást valamely különös törvénnyel korlátozzák, mert hiszen a szokásos helyi rendőri felügyelet azt úgy is eléggé szabályozza. A berlini kereskedők és iparosok társulata kimutatta azt, hogy a vasárnapi munkaszünetet a kisebb kereskedőknél azért sem lehet megtartani, mert ezek között a vetélkedési vágy éppen olyan nagy, mint a kereskedés és ipar között az összefüggés, és egy általános vasárnapi munkaszünet kárára van kereskedőnek, iparosnak; de mindenek felett alkalmatlan a fogyasztó közönségnek. A vasárnapi nyugalom vagy mondjuk munkaszünet, a nagy kereskedőkre nézve nem járna semmi hátránnyal; mert hiszen a magdeburgi kereskedő-társulat kimondotta azt, hogy a nagykereskedők árudájában a szolgáló személyzet nincs is annyira igénybe véve, hogy vasárnap ki ne pihenhetné magát. Azonban ez lehet a magdeburgi tulajdonosoknak a véleménye, de más szempontból kell ezek munkásaival szemben a dolgot felfogni; mert ez az egész világon úgy van, hogy vasárnap is 8 órakor a segédeknek úgy mint a tanulóknak meg kell az üzletben jelenniök, nem csak éppen arra a célra, hogy ott dolgozzanak, hanem a végett is, hogy lásák, hogy gazdájok, miként társalog vendégeivel, vagy éppen a napi ujságot olvassa, a segédek pedig délbe eltávozhatnak; de a tanulók már annyi mindenféle munkával, főképpen az ide és oda küldözgetéssel vannak megbizva, hogy a valódi nyugalom csak is vasárnap 6 órakor kezdődik, vagy még ekkor sem. A tulajdonosok az ilyen dologért tett szemrehányásokra azt szokták felelni, hogy nekik sem volt ifjabb korokban jobb dolgok. Tehát a felvilágosodástól és szabad-elvüségétől e tekintetben sokat nem várhatunk. Törvényeknek kell e dolgot is szabályozni. Németországban munkás védegyuletek alakultak, és ezek a hatóságokhoz azzal a kérelemmel fordultak, hogy vasárnapokon és más napokon is a segédek és tanulók munkaideje hat óránál több ne legyen.

E kérelemnek nem volt semmi sikere; mert éppen az államkanczellár a legnagyobb ellensége annak, hogy a vasárnapi munka törvény által szabályoztassék, tehát az egész agitációnak nem maradt más út nyitva, mint az, hogy a közönség folytonosan tiltakozzék és kívánja a vasárnapot, mint nyugalmi napot; mert hiszen a törvénynek van elegendő befolyása arra, hogy a munka erő pazarlását megakadályozhassa; de éppen úgy meg lehet azt is kívánni a törvénytől, hogy emberiesebb nézetből tekintse az ifjú munkások testi és szellemi egészségét; mert nem kell elfelejteni, hogy nem szükség a vasárnapot csak oknélküli hivalkodó sétálgatással tölteni, lehet akkor olvasni, tanulni és más ehhez hasonló szellemi foglalkozást gyakorolni. Az osnabrücki kereskedelmi kamara a vasárnapi munkaszünet ellen nyilatkozott, míg a Rajna és Wéstpháliai ipar és kereskedelmi védő egyesület kiemelte, hogy a vasárnapi munkálkodásban a tultermelésre vezető kapzsiságot látja, de azt nem tartaná helyesnek, hogy törvény tiltsa meg vasárnap a munkálkodást. Badenben a láhri iparkamara a helyi intézkedéseket egészen elegendőknek hiszi. A német nép-gazdasági egyesület egyhangulag e három határozatot hozta: A munkaidő kevesbítették addig a határig, a meddig az ipart nem hátráltatja; mert e tekintetben idő és körülmények haladást igényelnek. Tagadhatatlan, hogy némely iparágakban a munkaidő igen nagy; de törvény által ezt a munkaidőt is egyaránt megszabni nem lehet, mert ennek a meghatározása és a munkabér meghatározása szorossan összefügg egymással. Általában a tapasztalatok mindenütt azt mutatják, hogy a nagyobb iparosok határozottan a vasárnapi munka ellen nyilatkoztak; de a hol a kereskedőknek az iparosokra befolyásuk van, ottan a vasárnapnak mint nyugalmi napnak nem igen van sok barátja. Még a német lenipar egyesület is úgy nyilatkozott, hogy a vasárnapot egészen megünnepelni nem lehet; mert ezen iparágnál a gépeket és gyári-lentelepeket tisztogatni és rendbe hozni vasárnap is szükséges, különben a fonalak elromlanak, mivel ezeket a vegyi hatásoknak csak bizonyos ideig lehet és szabad kitenni. És hogy ha ezt elhanyagolná az ember, akkor ez iparág rendkívül sok veszteségnek volna kitéve. Evel szembe nagyon különösen hangzik a textil iparosok véleménye, kik azt állítják, hogy a szövésnél és fonásnál a vasárnap ünneplése semmi hátránnyal nem járna. — Mennyire különböző nézettel tárgyalják az iparosok a vasárnapi munka-szünetet, erre a legjellemzőbb az az értekezés, melyben a múlt év szeptember havában a berlini rendőrség elnöki hivatalának főnöke, a munkaadók és munkások főbijeivel

tárgyalt. A sütő legények azt kívánták, hogy vasárnapi munkájuk éjjeli 12 órától terjedjen reggeli 8 óráig. A mestereknek ez ellen nem volt kifogásuk, különösen akkor, ha azzal a publicum megelegszik és lemond arról a kíváalomról, hogy ezen a napon nem fog friss süteményt enni, a mit bizony bajos elhinni; mert akad a nagyközönség között is elég, ki készebb lesz maga süteményt készíteni, és így az általános munkaszünet illusoriussá válnék.

Ugyan ezen év szeptember 7-dikén a szappanosok, bőrkészítők, mintázók, porcellán, üveg, dohánygyárosok, hentesek stb. gyűltek ebben az ügyben; és ezek a határozatban szerencsésebbek is voltak, azt a resolútiót hozván, hogy egyes technikai kivitelektől és nehézségektől eltekintve, sem a munkabért, sem pedig az iparokat a vasárnapi munka-szünet nem fogja csonkitani, mivel ezen iparágaknál a vasárnapi és ünnepnap munkája ugy sem sokat ér.

Kevésbé megegyező volt ezután néhány nap múlva a vendéglősök, pinczerek, kertészek, bérkocsisok és bérkocsi tulajdonosok gyűlése. Különösen a vendéglősök és ezekkel együtt a pinczerek bizonyították, hogy a vasárnapi munka, ha törvény útján betiltatik, iparukat egészen tönkre fogná tenni. A kertészeket szintén érzékenyen sújtaná a vasárnapi munka-szünet. A vendéglősök legfentebb annyit tehetnek, hogy pinczéreiket minden második vasárnapon a munkától felmenthetik. — A bérkocsisok legfentebb félvasárnapi nyugalmat adhatnak szolgálattevő embereiknek. — Ezután következett a szabók, szőcsök, fehérbőr cserzők, cipészek, kesztyűsök, kalaposak, kötélverők és fehérnemű készítő gyűlése, ezek közül a szabók és kalaposak az abszolút vasárnapi munka mellett nyilatkoztak, ellenben a szőcsök csak az év bizonyos szakában kívánják a vasárnapi munkát; a fehér bőrcserzők, kötélverők és cipészek úgy vélekedtek, hogy a vasárnapi munkát lehetne egészen nélkülözni is. Ezekből láthatjuk, hogy az iparágak sokféleségéhez mérten a vélemények nagyon elágaztak, úgyannyira, hogy az emberbaráti érzés egészen el kell hogy szomorodjék a felett, hogy az egészség kívánalmainak megfélelő nyugalmi nap mennyi nehézségbe ütközik.

A gyári munkások és gyártulajdonosok között is véleményeltérés volt Németországban a nyugalom napot illetőleg. Egy része a gyári munkásoknak így nyilatkozott: méltatlan és meggyalázó nyomás, melylyel a tőke a gyári munkást nyomja és méltatlanul kiszákmányolja. — A tulajdonosok minden engedményben, melyet a törvény a munkásnak biztosít, tőkésük megtámadását vélik, és min-

den kitelhető módon tiltakoznak ez ellen — így minden munka szünet ellen.

A vasárnapi munkaszünet ellen ez az ellenkező magatartás az illető foglalkozások részéről nálunk is éppen úgy megvan.

De minden ellenkező magatartás és tiltakozás ellenére az egészségtan követeli mindenütt és követelnie is kell a vasárnapi nyugalmat, habár azzal egy teljes munkanap veszne is el. — Vegyük csak figyelembe azt, hogy Anglia nem érzi iparában a veszteséget, a miért vasárnap munka-szünetet tart. És azt se feledjük el, hogy a vasárnapi nyugalom neveli a munka-kedvet és a munkás erélyét.

Vallás-erkölcsi szempontból a társadalomra nézve nagyon fontos a vasárnap megünneplése a szó valódi értelmében. Kérjük csak a gonosztevőket, az elcsábítottakat, szóval az erkölcsileg súlyedett egyvéneket, hogy hol és mikor kezdődött romlásuk? és ha az ilyenek igazat akarnak szólani, be kell hogy vallják, hogy bűneik kezdete egy szerencsétlen vasárnap vagy más ünnepnap volt, azaz olyan vasárnap, melyen elhanyagolták az isteni tiszteletet, és a melyet nem nyugalmi, hanem valamely más élvezeti nappá akartak tenni. „A hanyatlás minden bűnnek a forrása“, mert ez azon széles út, melyen haladva a szellemi és testi egészséget elveszítjük, ez romlása a családnak, az államnak és a jövő emberiségnek.

A vasárnapok és ünnepek megtartása alatt nem tivornyás ünnepet értünk, hanem csendes testi és szellemi nyugalmat, mert az ellenkező egy olyan világot tárna szemünk elébe, hol csak neveletlen gyermekeket, hűtlen tanoncokat, pompázó cselédeket, erkölcstelen munkásokat látnánk. Ebből származnék az az ősi bűn, mely végleteit a bőség és nélkülözés határai között oly sokféleképpen tünteti fel, s nyilvánul a tömeges elégedetlenség és a jelennek gyermekes bíráltságában.

Tagadhatatlan, hogy a dözszöléssel eltöltött vasárnapok sokkal több rosszat teremtenek, mint a hét mives napjai. S ezért kívánók, hogy a vasárnap a vallás napja legyen; mert csak ekkor felel meg a nyugalmi nap kellékének is.

Számos chronologicus és ethnographicus munkában száznál több népet kapunk, melyeknél nincs Vasárnap; ezeket tivornyázó vasárnapokkal egészen tönkre lehetne tenni. Kevés az olyan néptörzs, hol az időszámítás a szokásos hét nappól állana, és az kezdetét mindig egy nyugalmi nappal kezdené.

A hét nap és a sabbath megünneplése csakis a sémitha törzseknél divatozik. Az egyiptomiaknál nem ünnepelték a sabbathot és

a hét napos hétről csak az astrologusok tudtak valamit. A rómaiaknál a hét nyolcz naphól állott, és ezek közül egy sem volt nyugalom-nap. — És még akkor is, midőn a kereszténységgel a sabbath megünneplése divatba jött, a megtért római keresztény nem tartotta bűnnek a sabbath napnak az elhanyagolását. — Csak később Constantin idejében és ezután lett a vasárnap a hét kezdete, s ettől az időtől számították ennek megszentelését is. — És még ezen időn túl is későre, midőn a Mária cultusnak egy ünnepnapot akartak szentelni, kezdték a zsidók a hetet bezáró nyugalmi napot ünnepelni, és így lett általános ünnep a szombat, és a bőjt napot péntekre tették. Az abessiniai keresztény ma két napot innepel, szombatot és vasárnapot, és így azt véli, hogy sem az ősi zsidó szombat, sem a keresztény vallás elveivel összeütközésbe nem fog jutni és ellenök vétetni. — Chinában is hét napos hét van és ez a hónapnak egy negyede, de ezt követő nyugalmi nap egy sincsen. Japánnak úgy, mint az egész mongol törzsnek nincs nyugalmi napja.

Mexico ősi cultussában a hét 13 naphól állott; de ezek közül egy sem volt sem ünnep, sem nyugalmi nap. A polgári év a mexicoiaknál 18 hónapból állott és ehez még huszonöt nap járult, melyek közül az 5 utolsó napot, „nemstemi“-nek = üresnek nevezték, ezen napon nem dolgoztak; de azért ennek ünnepi jelentősége nem volt. — Az ázsiai néptörzsek ünnepeiről igen érdekes adatokat lehet Bostian utazásaiban találni; de ezeknek itt a felsorolása igen messze vezetne minket.

A szellemi nyugalom és ünnep között különbség van, az agy, ha működik és producál, egészen más igazgatás alatt van, mint az izmok, és így a philisterek ünnepe is különbözik a tudósok ünneplésétől. Egy józanon gondolkodó ember sem fogja aztán kívánni, hogy a bölcs, művész, költő úgy ünnepeljen és fáradságát úgy nyugodja ki, mint azt a köznapi munkás, vagy a nyárs polgár teszi.

Hanem a nagyközönségnek a vasárnapra, annak megünneplésére szüksége van; de erkölcsös ünnepi nyugalomra, jobbra, mint a mostani. Azonban az angol piéticus és clubnemű vallásos egyesületek rideg ascetismusát nincs miért a magyar emberek elébe tükörül állítani. Tisztán unalmas, lélekölő ünnepnapok nem minden nemzet természetéhez valók. De arra igen is törekedni kell egyháznak és államnak, hogy a vasárnapok a mi népünk természetének megfelelőleg oly ünnepnapokká tétessenek, melyek a mindennapi élet nemmesbitésére s az egészség és az élet tartósságának nevelésére a legjótékonyabb befolyást gyakorolják.

AZ UNITÁRIUS VALLÁSKÖZÖNSÉG EGYH. FŐTANÁCSÁNAK
AUG. 29. 30. 31. NAPJAIN TARTOTT GYÜLÉSE.

A főt. püspök ur megnyitó beszéde.

Méltsgs. és főt. Egyh. Főtanács! Egyházi életünkben ismét egy év záródott be hátunk megett s a mai nappal egy újnak küszöbén állunk. Vajha a multa nézve elmondhatnók, hogy abból egy napot se vesztettünk el, a mennyiben a mulasztás vádja egyikünket se terhel és a jövővel szemben azon önbizalommal tekinthetnénk, hogy Istentől nyert erőnk és tehetségünk mértéke szerint hivek leszünk a ránk bízott kötelességek teljesítésében s közülünk ki ki aztatért, melybe egyházunkban munkálni elhivatott, teljes odaadással megmiveli, s azon a résen, a melyre őrállóul rendeltetett, kettőzött buzgalommal megáll, hogy így évről-évre mind szilárdabbá legyen a mi unitárius Sionunk és megújuló örömezzéssel üdvözölhessük egymást mindannyiszor évi közgyűléseinken.

De hát lehet-e ma — nem hogy még fokozni, de legalább fenntartani a buzgóságot és áldozatkészséget vallás és egyház iránt? Nem vesztették-e el ezek az intézmények mindazt a vonzerőt és jelentőséget, a melylyel egykor birtak s a mely azokat annyi évszázadon át az emberiség legdrágább kincseivé, leginkább őrzött és védett örökségévé tette? A tudományoknak és emberi ismereteknek mai nagy fejlettsége és terjedtsége mellett van-e még szükség a vallásra? Es az annyira megszorodott s folyton szaporodó humanitarius és culturalis intézmények mellett méltó-e tovább is az egyház arra az aggodó gondra s önfeláldozó tevékenységre melylyel azt őseink egész a vértanaságig készek voltak szolgálni és ápolni? E kérdéseket nem azért hoztam fel, mintha részemről egy perczig is haboznám a felelettel, mert én a szentiróval tartok: hogy minden bölcses-ségnek kezdete az Istennek félelme, s Pál apostol szerint: nem szégyenlem a Krisztusnak evangéliumát. Hanem felhoztam azért, mert rá akartam mutatni azokra a nehézségekre, melyekkel ma küzdeniök kell mindazoknak, a kik a vallás és egyház érdekeit szívöken hordozzák.

Valóban, alig volt kor, a melyben vallás és egyház inkább meglettek volna támadva, mint napjainkban. S a mi rosszabb, most nem kül-ellenség emelte fel ellenök fegyverét, a mi még néha haszonnal is járhat, más ellenállásra indítván, az erök kifejtését és tömörítését eszközli, hanem belölről támadtattak meg, melyet, hogy legyőz-zünk, első sorban magunkat kell legyőzni. Már pedig önmaga ellen